

Το πειθαρχικό δίκαιο των φοιτητών και η πλήρης αυτοδιοίκηση των πανεπιστημίων

Βασίλης Π. Τσιγαρίδας
Δ.Ν., Δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω

“The Ministry’s interfering at Hogwarts.”¹

Στο πέμπτο μέρος της αριστουργηματικής σειράς βιβλίων της J. K. Rowling με πρωταγωνιστή τον Χάρι Πότερ², το οποίο δημοσιεύθηκε το μακρινό 2003, ο κόσμος του νεαρού μάγου βυθίζεται στο σκοτάδι: Ο Λόρδος Βόλντεμορτ έχει επιστρέψει, αναζητώντας εκδίκηση και επιδιώκοντας την επιβολή της εξουσίας του. Ο σοφός Διευθυντής της Σχολής Χόγκουαρτς, Άλμπους Ντάμπλντορ, προειδοποιεί σχετικά το Υπουργείο Μαγείας, το οποίο, έχοντας πάρει ήδη μία συντηρητική στροφή, δυσπιστεί. Όχι μόνον αδιαφορεί για τις εκκλήσεις του Ντάμπλντορ αλλά επιδίδεται σε έναν αγώνα δυσφήμισης του ίδιου του Διευθυντή και του (προστατευόμενου του) Χάρι. Παράλληλα, τοποθετεί στη Σχολή τη γενική γραμματέα Ντολόρες Άμπριτζ, προκειμένου να διδάξει το μάθημα της άμυνας εναντίον των σκοτεινών τεχνών αλλά, κυρίως, για να μεταβάλει τον προσανατολισμό της.

Η Άμπριτζ αποκαλύπτει τις πραγματικές της προθέσεις -σε όποιον ακούει προσεκτικά- πολύ νωρίς, κατά την ανακοίνωσή της στο καθιερωμένο γεύμα υποδοχής των μαθητών στη Σχολή. Απευθυνόμενη στους καθηγητές και τους σπουδαστές, λοιπόν, τονίζει την αλλαγή κατεύθυνσης που απαιτείται, αναφέροντας, μεταξύ άλλων, ότι η πρόοδος για την πρόοδο πρέπει να αποθαρρυνθεί υπέρ των δοκιμασμένων παραδόσεων· ότι πρέπει να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ του παλιού και του νέου· ότι, εν πάση περιπτώσει, η Σχολή πρέπει να προχωρήσει σε μία νέα εποχή αποτελεσματικότητας και λογοδοσίας. Διόλου τυχαία, αυτή που κατανοεί πλήρως τα λεγόμενα της Άμπριτζ είναι η Ερμιόνη Γκρέιντζερ, η χαρισματική φίλη του Χάρι Πότερ και μαγκλ³. Όταν ο έτερος της παρέας, ο Ρον Ουέσλι, αναρωτιέται για ποιον λόγο η Ερμιόνη βρήκε την ανακοίνωση της νέας καθηγήτριας διαφωτιστική, η Ερμιόνη του απαντάει αφοπλιστικά: Η ομιλία της Άμπριτζ σημαίνει ότι «*το Υπουργείο παρεμβαίνει στο Χόγκουαρτς.*»⁴.

Η Ερμιόνη δεν αργεί να επιβεβαιωθεί: Η Άμπριτζ μετατρέπει το Χόγκουαρτς σε εξεταστικό κέντρο, θεσπίζει δεκάδες καινούριους πειθαρχικούς κανόνες και επιβάλλει την εξουσία της, σε μαθητές και καθηγητές, χρησιμοποιώντας έως και πρωτόγονες, σε βιαιότητα, μεθόδους.

1. Εισαγωγή

---

¹ Spoiler alert!

² Harry Potter and the Order of the Phoenix. Στα ελληνικά μεταφράστηκε «Ο Χάρι Πότερ και το Τάγμα του Φοίνικα».

³ Ή, αλλιώς, «λασποαίματη». Πρόκειται για υποτιμητικό (ρατσιστικό) χαρακτηρισμό που απευθύνεται σε πρόσωπο που δεν έχει γονείς μάγους. Η υποταγή των μαγκλ και η διασφάλιση της καθαρότητας του αίματος των μάγων ήταν ο διακηρυγμένος στόχος του Λόρδου Βόλντεμορτ και των υποστηρικτών του.

⁴ Στο πρωτότυπο, ο διάλογος αποτυπώνεται ως εξής: “Well, what does that mean? said Ron impatiently. “I’ll tell you what it means”, said Hermione ominously. “It means the Ministry’s interfering at Hogwarts.”

1.1. Γενικές σκέψεις για το πειθαρχικό δίκαιο ως σύστημα κανόνων...

Η έννοια και τα governing dynamics του πειθαρχικού δικαίου είναι, λίγο πολύ, γνωστά: Πρόκειται για έναν (διοικητικό⁵, με την ευρεία έννοια του όρου⁶) μηχανισμό που τιμωρεί ορισμένες πράξεις ή παραλείψεις προσώπων, τα οποία φέρουν μία συγκεκριμένη ιδιότητα, ενόψει της (νομικής) σύνδεσής τους με έναν φορέα ή της ένταξής τους (=της δράσης τους) σε ένα ορισμένο ρυθμιστικό πλαίσιο⁷. Ο μηχανισμός αυτός ενεργοποιείται χάριν αφενός της εύρυθμης λειτουργίας ή/και του κύρους του φορέα⁸ στον οποίο τα εν λόγω πρόσωπα δρουν, αφετέρου (και ευρύτερα) επί τω τέλει της διασφάλισης της υπακοής σε κάποιους κανόνες, σε πρότυπα συμπεριφοράς κ.ο.κ.

Η σχέση του πειθαρχικού δικαίου με τη νομιμότητα είναι, λοιπόν, έμμεση⁹: Δεν αποσκοπεί, πρωτίτως, στην άρση της παρανομίας (όπως συμβαίνει, π.χ., με τον θεσμό της ανάκλησης των διοικητικών πράξεων στο διοικητικό δίκαιο) αλλά, όπως λέει το όνομά του, στην πειθαρχία. Ταυτόχρονα, δεν γεννά, το πρώτον αυτό, την υποχρέωση τήρησης των κανόνων που διέπουν τη διοικητική δράση ή το εκάστοτε περιβάλλον δραστηριοποίησης του προσώπου· κολάζει, απλώς, την παραβίασή τους, λειτουργώντας, σε έναν βαθμό, γενικοπροληπτικά.

Πολύ πιο στενή αποδεικνύεται η σχέση της πειθαρχίας με την ύπαρξη μίας ιεραρχικής δομής/οργάνωσης. Εξού και το ιδανικό περιβάλλον για το (δημόσιο) πειθαρχικό δίκαιο είναι το δημοσιοϋπαλληλικό δίκαιο¹⁰, το οποίο ρυθμίζει μία κατεξοχήν ιεραρχικά οργανωμένη δομή. Τούτο δεν σημαίνει, βέβαια, ότι η ιεραρχία είναι sine qua non προϋπόθεση για την εφαρμογή κανόνων πειθαρχικού χαρακτήρα. Πράγματι, η πειθαρχία δεν προϋποθέτει την ιεραρχία· η ιεραρχία είναι, συνήθως, που απαιτεί την πειθαρχία για να διασφαλίσει την ύπαρξη ενός συγκεκριμένου οργανωτικού πλαισίου (=της δεδομένης ιεραρχικής δομής)¹¹.

---

⁵ Σε αντιδιαστολή προς τον δικαστικό μηχανισμό που ενεργοποιείται στην περίπτωση των ποινικών αδικημάτων. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι το ποινικό και το πειθαρχικό δίκαιο είναι συγγενείς κλάδοι. Η κορυφαία τους διαφορά είναι οργανική: Οι πειθαρχικές ποινές επιβάλλονται από κάποιο διοικητικό όργανο (στην περίπτωση του διοικητικού πειθαρχικού δικαίου) ή κάποιο όργανο ιδιωτικού νομικού προσώπου (στην περίπτωση του ιδιωτικού πειθαρχικού δικαίου), ενώ οι ποινικές κυρώσεις από δικαστήρια. Βλ., σχετικά με την αυτοτέλεια των κυρωτικών διαδικασιών έναντι των ποινικών, Σημαντήρα Ν., *Διοικητικές κυρώσεις. Δικαιοκρατικές εγγυήσεις και όρια επιβολής.*, 2021, σ.254 επ.

⁶ Η διοίκηση (και η διοικητική επιστήμη) αφορούν εξίσου δημόσια και ιδιωτικά νομικά πρόσωπα.

⁷ Έτσι, μιλάμε για πειθαρχικό δίκαιο δημοσίων υπαλλήλων, μελών ΔΕΠ, αιρετών τοπικής αυτοδιοίκησης, μελών επαγγελματικών ενώσεων που είναι οργανωμένα σε ΝΠΔΔ (π.χ. δικηγορικός ή ιατρικός σύλλογος) κ.ο.κ. Πειθαρχικές ποινές, όμως, μπορεί να επιβληθούν και σε οικονομικούς φορείς εξαιτίας επαγγελματικών παραπτώματων, ως προκύπτει από τη φρασεολογία που αξιοποιείται στο άρθρο 74.3.α' ν. 4412/2016.

⁸ Ο οποίος, βέβαια, μπορεί να είναι δημόσιος ή ιδιωτικός. Πράγματι, πειθαρχικό δίκαιο μπορεί να διαθέτουν τόσο τα δημόσια όσο και τα ιδιωτικά νομικά πρόσωπα ή φορείς. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις η τελολογία του θεσμού είναι η ίδια ή, έστω, ουσιωδώς όμοια. Εν προκειμένω, μας απασχολεί, φυσικά, το διοικητικό πειθαρχικό δίκαιο.

⁹ Βλ. τη σχετική διάκριση του Σημαντήρα Ν., *ό.π.*, σ. 46 επ. (46-48).

¹⁰ Το οποίο αποτελεί και τη «μήτρα» των περισσότερων σχετικών προβλέψεων -ουσιαστικών και διαδικαστικών- που απαντώνται στην έννομη τάξη. Βλ., σχετικά, Τάχο Α./Συμεωνίδη Ι., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα*, τόμ. 2, 2007, σ. 1183 επ. Αντίστοιχα, το κύριο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου στο οποίο απαντώνται πειθαρχικές προβλέψεις είναι το εργατικό δίκαιο. Βλ., σχετικά, Καζάκο Α., *Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο*, 2013, σ. 489 επ.

¹¹ Για παράδειγμα, τα επαγγελματικά σωματεία που είναι οργανωμένα ως ΝΠΔΔ ασκούν, παραδοσιακά, πειθαρχική εξουσία στα μέλη τους, χωρίς, όμως, αυτό να σημαίνει ότι υφίσταται, σε αυτήν την περίπτωση, οιαδήποτε σχέση ιεραρχικής εξάρτησης. Εν προκειμένω, η ύπαρξη πειθαρχικού δικαίου οφείλεται, μεταξύ άλλων, στην αυτοδιοίκηση αλλά και την αυτορρύθμιση των εν λόγω ΝΠΔΔ. Έτσι, ενώ ο δημόσιος υπάλληλος διαπράττει πειθαρχικό παράπτωμα όταν παραβιάζει εντολή προϊσταμένου του (βλ. άρθρο 107.1.β' ΥΚ), ο δικηγόρος διαπράττει πειθαρχικό παράπτωμα

Έτσι, η αναγκαιότητα του πειθαρχικού δικαίου μπορεί, γενικά, να αμφισβητηθεί, με μικρότερη ή μεγαλύτερη ένταση (και πειστικότητα), ανάλογα με το εξεταζόμενο πεδίο. Σε κάθε περίπτωση, μπορεί να υποστηριχθεί, κάπως απλουστευτικά, ότι η επιβολή κυρώσεων δεν αποτελεί το μόνο μέσο για τη διασφάλιση της τήρησης των εκάστοτε κανόνων¹². Παρόλα αυτά, δύσκολα μπορεί να διαφωνήσει κανείς ότι πρόκειται για μία δοκιμασμένη -και, σε κάποια περιβάλλοντα, επιτυχημένη- «συνταγή»¹³. Ένας βασικός λόγος, βέβαια, για την επιβίωση αυτού του μοντέλου στις σύγχρονες έννομες τάξεις είναι ο εγγυητικός του χαρακτήρας για τα δικαιώματα του ελεγχόμενου/διωκόμενου¹⁴. Υπό αυτό το πρίσμα, αν ένας φορέας εξουσίας έχει τη δυνατότητα να τιμωρήσει κάποιο πρόσωπο, διά της επιβολής κάποιας δυσμενούς έννομης συνέπειας σε βάρος του (=κάποιας κύρωσης¹⁵), τότε, αναπόφευκτα, η ρύθμιση ακόμη και του πλέον υποτυπώδους διαδικαστικού πλαισίου κανόνων πειθαρχικού ελέγχου περιορίζει την αυθαιρεσία της εξουσίας που τον ασκεί¹⁶.

Από την άλλη πλευρά, η θέσπιση πειθαρχικών κανόνων δεν απαγορεύεται a priori, είτε στο ιδιωτικό είτε στο δημόσιο δίκαιο. Δεν υφίσταται, δηλαδή, κάποια συνταγματική διάταξη που να απαγορεύει στον νομοθέτη να καταστρώσει συστήματα πειθαρχικού ελέγχου¹⁷. Έτι περαιτέρω, ουδόλως απαγορεύεται εκ προοιμίου η αυστηροποίηση ενός δεδομένου πειθαρχικού πλαισίου. Η τελευταία αυτή συνθήκη -ιδιαίτερα διαδεδομένη στο δημοσιοϋπαλληλικό δίκαιο την τελευταία δεκαετία- συντρέχει αν (α) τιμωρούνται το πρώτον συμπεριφορές που, μέχρι την τυποποίησή τους ως παραπτώματων, δεν ήταν κολάσιμες ή/και αν (β) τα δεδομένα πειθαρχικά παραπτώματα τιμωρούνται με βαρύτερες ποινές ή/και αν (γ) μειώνονται οι διαδικαστικές εγγυήσεις -όποιες και αν είναι αυτές, ατομικές ή οργανωτικές- υπέρ του ελεγχόμενου/διωκόμενου και δυσχεραίνεται η υπεράσπισή του.

1.2. ...και την προοπτική της υπαγωγής, στο πεδίο εφαρμογής του, των φοιτητών

Το (αφηρημένο) ερώτημα που ανακύπτει, τώρα, είναι αν το πειθαρχικό δίκαιο -ενόψει της λογικής του και των χαρακτηριστικών του- προσιδιάζει για την τιμώρηση συμπεριφορών που εκδηλώνονται από φοιτητές στο πανεπιστήμιο. Το ζήτημα, αναπόφευκτα, μπορεί να διερευνηθεί από περισσότερες οπτικές γωνίες. Δεν είναι καθόλου σίγουρο, μάλιστα, ότι η νομική σκοπιά είναι

όταν παραβιάζει αποφάσεις των συλλογικών οργάνων του δικηγορικού συλλόγου στον οποίο είναι μέλος (βλ. άρθρο 140.1.γ' ν. 4194/2013).

¹² Τα θέματα αυτά εκφεύγουν, φυσικά, των στοχεύσεων της παρούσας μελέτης και, ίσως, της νομικής επιστήμης εν γένει.

¹³ Βλ., σχετικά, Δημαρέλλη Κ., *Θεμελιώδεις αρχές του πειθαρχικού δικαίου*, 2016, σ. 9 επ.

¹⁴ Είναι χαρακτηριστικό ότι το βασικότερο δικαίωμα άμυνας του ιδιώτη έναντι της διοίκησης, το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης, διαπλάσθηκε από το ΣτΕ ως γενική αρχή του πειθαρχικού δικαίου [βλ., σχετικά, εντελώς ενδεικτικά, Πρεβεδούρου Ε., «*Το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης*», στο www.prevedourou.gr (πρόσβαση: 22.03.2026)]. Κορυφαία ήταν, εξάλλου, η συμβολή του πειθαρχικού δικαίου στη διαμόρφωση των απαιτήσεων για την αιτιολογία της διοικητικής πράξης [βλ., σχετικά, εντελώς ενδεικτικά, Πρεβεδούρου Ε., «*Η αιτιολογία των διοικητικών πράξεων*», στο www.prevedourou.gr (πρόσβαση: 22.03.2026)].

¹⁵ Για την έννοια της κύρωσης, βλ., ενδεικτικά, Δημητρακόπουλο Ι., *Διοικητικές Κυρώσεις και Θεμελιώδη Δικαιώματα. Σύνταγμα-ΕΣΔΑ-Δίκαιο ΕΕ*, 2014, σ. 5 επ.

¹⁶ Για τις διαδικαστικές εγγυήσεις της επιβολής διοικητικών κυρώσεων, βλ. Σημαντήρα, ό.π., σ. 198 επ.

¹⁷ Άλλης τάξης ζήτημα (στο οποίο θα επανέλθουμε) είναι, βέβαια, αν οι δεδομένοι κανόνες είναι συμβατοί με αυξημένης τυπικής ισχύος αρχές.

η σπουδαιότερη¹⁸. Αξίζει, όμως, να γίνουν κάποιες διευκρινίσεις, που θα φανούν χρήσιμες στη συνέχεια.

Καταρχήν, οι φοιτητές τελούν σε ειδική σχέση δημοσίου δικαίου με το πανεπιστήμιο στο οποίο σπουδάζουν¹⁹. Ασχέτως αν πρόκειται για ειδική κυριαρχική σχέση²⁰ ή όχι²¹, η ιδιότητά τους συνεπάγεται δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις έναντι του ΝΠΔΔ και όλων των προσώπων²² που δραστηριοποιούνται σε αυτό. Δεν είναι, λοιπόν, αδιανόητο η παραβίαση τούτων των υποχρεώσεων να κολάζεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, πειθαρχικά ούτε κάτι τέτοιο απαγορεύεται, όπως σημειώσαμε, από κάποιον υπέρτερης τυπικής ισχύος κανόνα δικαίου. Με άλλες λέξεις, το περιβάλλον για τη θέσπιση ενός πειθαρχικού πλαισίου ελέγχου της συμπεριφοράς των φοιτητών υφίσταται ακριβώς εξαιτίας της ειδικής σχέσης που τους συνδέει με τα πανεπιστήμια (καίτοι τούτη δεν παρουσιάζει ιεραρχικά χαρακτηριστικά). Έτσι, σε βάρος των φοιτητών μπορούν να επιβληθούν πειθαρχικές ποινές (=είναι νοητή η επιβολή τους), εξαιτίας της ιδιότητας που φέρουν. Εξυπακούεται ότι οι όποιες πειθαρχικές ποινές θα πρέπει να συνδέονται με αυτήν την ιδιότητα και, ταυτόχρονα, να αναπτύσσουν τις έννομες συνέπειές τους στο πλαίσιο της ειδικής σχέσης δημοσίου δικαίου μεταξύ φοιτητή και πανεπιστημίου.

Η πρόβλεψη ενός ειδικού πειθαρχικού πλαισίου για τους φοιτητές δεν εμποδίζεται, εξάλλου, από το ιδιαίτερο οργανωτικό καθεστώς υπό το οποίο τελούν τα πανεπιστήμια. Ως γνωστόν, τα τελευταία δεν έχουν, απλώς, διοικητική αυτοτέλεια (όπως όλα τα ΝΠΔΔ ανεξαρτήτως του χαρακτήρα τους), αλλά απολαμβάνουν πλήρη αυτοδιοίκηση²³, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 16.5 Συντάγματος. Τούτη η συνθήκη συνεπάγεται τόσο την εκλογή των διοικούντων τα εν λόγω νομικά πρόσωπα από τα μέλη τους²⁴ όσο και τη μεγαλύτερη δυνατή απόστασή τους από το κράτος²⁵ (παρά τη φύση τους ως φορέων δημόσιας εξουσίας, ενόψει της οργάνωσής τους ως

---

¹⁸ Στην πραγματικότητα, η νομική εκδοχή αυτού του ερωτήματος έχει απαντηθεί ήδη στην προηγούμενη ενότητα. Ο νομικός που αναρωτιέται αν το πειθαρχικό δίκαιο προσιδιάζει σε φοιτητές, στην πραγματικότητα ρωτάει, κυρίως, αν επιτρέπεται η θέση σε ισχύ πειθαρχικών κανόνων για φοιτητές ή αν κάτι τέτοιο προσκρούει σε υπέρτερης τυπικής ισχύος κανόνες δικαίου (quod non). Αντίθετα, εκπρόσωποι άλλων (κοινωνικών) επιστημών θα επικέντρωναν το ενδιαφέρον τους στη σκοπιμότητα της πρόβλεψης πειθαρχικών κανόνων για τους φοιτητές ή στην αποτελεσματικότητα ενός τέτοιου συστήματος. Εν προκειμένω, κύριος στόχος είναι να περιγράψουμε τα γενικά χαρακτηριστικά ενός πειθαρχικού πλαισίου για τους φοιτητές. Το ζήτημα αυτό έχει νομικό ενδιαφέρον και θα αναλυθεί μόνον υπό αυτό το πρίσμα.

¹⁹ Δαγτόγλου Π., *Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα*, 2012, σ. 682.

²⁰ Βλ., σχετικά με την έννοια, εντελώς ενδεικτικά, Βενιζέλο Ε., *Εισαγωγή στα θεμελιώδη δικαιώματα*, 2026, σ. 178· Γέροντα Α., *Επιτομή Γενικού Διοικητικού Δικαίου*, 2020, σ. 100 επ.· Δαγτόγλου, ό.π., σ. 681· Ηλιοπούλου-Στράγγα Τ., *Γενική θεωρία θεμελιωδών δικαιωμάτων*, 2018, σ. 81 επ.

²¹ Που είναι η σαφώς πειστικότερη άποψη.

²² Ανεξαρτήτως ιδιότητας και, θα έλεγε κανείς, τόσο των φυσικών όσο και των νομικών.

²³ Για τις διαβαθμίσεις της αυτοδιοίκησης, βλ., ενδεικτικά, Δαγτόγλου Π., *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, 2015, σ. 422 επ.

²⁴ Η εκλογή των διοικούντων τα αυτοδιοικούμενα ΝΠΔΔ από τα μέλη τους αποτελεί προϋπόθεση για τη νομιμοποίησή τους ακριβώς λόγω της μεγαλύτερης απόστασής των νομικών προσώπων από το κράτος και, κατ' επέκταση, από τη «συνεχή άλυσος νομιμοποίησης» της διοίκησης από την κυβέρνηση, η οποία, με τη σειρά της, στηρίζεται στην άμεση δημοκρατική νομιμοποίηση της Βουλής. Ο όρος «συνεχής άλυσος νομιμοποίησης» (ununterbrochene Legitimationskette) προέρχεται από το γερμανικό δίκαιο και αξιολοποιείται από το BVerfG. Βλ., σχετικά, Πούλου Α., *Η αιτιολογία του τυπικού νόμου*, 2025, σ. 111-112 με παραπομπές τόσο στην ελληνική και γερμανική θεωρία όσο και στη σχετική νομολογία.

²⁵ Βλ., ενδεικτικά, Ανθόπουλο Χ., «*Η συνταγματική αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ και η αναδιοργάνωση της πανεπιστημιακής διοίκησης*», ΕφΔΔ 2012, σ. 304 επ. (309)· Γώγο Κ., «*Αυτοδιοίκηση και ανεξαρτησία της επιστήμης στα ΑΕΙ. Η σκέψη του Ευάγγελου Βενιζέλου για την οργάνωση των ΑΕΙ: από τον «νόμο-πλαίσιο» στα ιδιωτικά πανεπιστήμια*», στο Συλλογικό έργο, *Η θεωρία της συνταγματικής πράξης*, 2024, σ. 691 επ. (693-694)· Μάνεση Α,

ΝΠΔΔ). Ταυτόχρονα, η πλήρης αυτοδιοίκησή τους συνδέεται με τον σωματειακό τους χαρακτήρα²⁶, ο οποίος εξασφαλίζει αφενός την εσωτερική τους αυτονομία αφετέρου «την αντιπροσωπευτικότητα των διοικούντων οργάνων (...) προς τα έξω»²⁷. Αφού, λοιπόν, τα ΑΕΙ είναι αυτοδιοικούμενα, εύλογα μπορεί να επιδιωχθεί η διασφάλιση του σεβασμού των όρων της κοινότητας από τα μέλη της, ακόμη και με τη λήψη πειθαρχικών (=κυρωτικών) μέτρων. Το ίδιο το οργανωτικό προφίλ των εν λόγω ΝΠΔΔ, όμως, επιτάσσει, τουλάχιστον, την επιβολή των πειθαρχικών ποινών από όργανα που εντάσσονται σε αυτά και, ίσως, συμβολή του εκάστοτε νομικού προσώπου στη διαμόρφωση του σχετικού κανονιστικού πλαισίου. Σε τελική ανάλυση, η τήρηση των όποιων πειθαρχικών κανόνων από τους φοιτητές αποτελεί υπόθεση του εκάστοτε ΑΕΙ και γι' αυτήν πρέπει να αποφαινεται με τα δικά του όργανα. Αυτός είναι και ο πυρήνας του ορισμού της αρχής της πλήρους αυτοδιοίκησης κατά την πάγια νομολογία του ΣτΕ²⁸. Από την πλευρά του, το κράτος περιορίζεται στην εποπτεία των ΑΕΙ που, εν προκειμένω, παίρνει τη μορφή του ελέγχου νομιμότητας των πράξεών τους²⁹.

2. Σύντομη ιστορική αναδρομή

Η καλύτερη απόδειξη του συμπεράσματος αυτής της ενότητας είναι, βέβαια, η ίδια η πραγματικότητα. Οι φοιτητές των ελληνικών πανεπιστημίων υπόκεινται σε κάποιου είδους πειθαρχική εξουσία εδώ και πολλές δεκαετίες, παρά τις όποιες αμφιβολίες έχουν διατυπωθεί (ενίοτε με εμφατικό τρόπο) από τη θεωρία³⁰. Η συλλήβδην συμβατότητα αυτών των κυρωτικών κανόνων με το Σύνταγμα ή άλλους υπέρτερης ισχύος κανόνες δικαίου δεν έχει αμφισβητηθεί ποτέ στα σοβαρά· ούτε έχει υποστηριχθεί η αδυναμία θέσης σε ισχύ ενός ειδικού πειθαρχικού δικαίου για τους σπουδαστές της ανώτατης εκπαίδευσης. Σε πειθαρχικές ρυθμίσεις υπάγονται, σε τελική ανάλυση, και όλα τα υπόλοιπα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας (καθηγητές και διοικητικό προσωπικό). Θα ήταν, επομένως, παράταιρο ένα κομμάτι αυτού του συνόλου, που απολαμβάνει τα οφέλη της ακαδημαϊκής ελευθερίας, να μην υπέχει υποχρεώσεις, οι οποίες συνιστούν, από τη σκοπιά του συνταγματικού δικαίου, περιορισμούς του εν λόγω δικαιώματος³¹. Με άλλα λόγια, η πρόβλεψη ενός ιδιαίτερου πειθαρχικού πλαισίου για τους φοιτητές των πανεπιστημίων δεν αποτελεί μία από τις καινοτομίες του του ν. 4777/2021 και του ν. 4957/2022, ούτε είναι κάτι εντελώς πρωτότυπο για την ελληνική έννομη τάξη.

2.1. Η μακρά περίοδος του αυταρχισμού

«Η συνταγματική προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας», στο Μάνεσης Α., Συνταγματική Θεωρία και Πράξη, 1980, σ. 674 επ. (698-699).

²⁶ Για τη διάκριση σωματειακών και ιδρυματικών ΝΠΔΔ, βλ., ενδεικτικά, Πρεβεδούρου Ε., Η έννοια της δημόσιας διοίκησης, στο www.prevedourou.gr (πρόσβαση: 22.03.2026). Ως προς τα ΑΕΙ, θεωρία και νομολογία ακολουθούν διαφορετικές προσεγγίσεις: Η μάλλον κρατούσα άποψη στην επιστήμη να υποστηρίζει τον σωματειακό τους χαρακτήρα (βλ., ενδεικτικά, Γώγο, ό.π, σ. 693, με τις εκεί παραπομπές στη θεωρία), ενώ η δικαστηριακή πράξη τη δεύτερη εκδοχή (βλ., ενδεικτικά, ΟλΣτΕ 519-520/2015· 982/2012· ΣτΕ 2746/2010). Πειστικότερη είναι, βέβαια, η εκτίμηση ότι τα ΑΕΙ είναι σωματειακά ΝΠΔΔ ενόψει της πλήρους αυτοδιοίκησης που τα χαρακτηρίζει.

²⁷ Βλ., θεμελιωδώς, Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου Δ., *Δίκαιο διοικητικής οργανώσεως του κράτους*, τ. α', 1982-1983, σ. 108.

²⁸ Εντελώς ενδεικτικά για μία πάγια νομολογία, ΟλΣτΕ 653/2024.

²⁹ Για μία, επίσης, πάγια νομολογία, βλ., ενδεικτικά, ΟλΣτΕ 653/2024· 2046/2022· 519/2025 κ.ο.κ.

³⁰ Βλ., π.χ., Ψυχομάνη Σ., «Ποιοι επιτέλους νομοθετούν σ' αυτή τη νυχτωμένη χώρα;», ΕλλΔνη 2015, σ. 1281 επ. (υπό 8.).

³¹ Βλ., σχετικά, Σημαντήρα, ό.π., σ. 28 επ.

Χωρίς η εξαντλητική ιστορική τεκμηρίωση να είναι απολύτως αναγκαία για την παρούσα μελέτη, είναι χρήσιμο να επισημανθεί ότι σχετικοί πειθαρχικοί κανόνες προβλέπονταν ήδη στα άρθρα 120-122 του ν. 5343/1932³². Φυσικά, οι εν λόγω διατάξεις -και ιδίως αυτή του άρθρου 120 ν. 5343/1932- δεν ήταν ιδεολογικά ουδέτερες, αφού, μεταξύ άλλων τιμωρούνταν η επιδίωξη της εφαρμογής ιδεών «εχουσών ως έκδηλον σκοπόν την δια βιαιών μέσων ανατροπήν του κρατούντος κοινωνικού καθεστώτος»³³. Ενδιαφέρον έχει, ωστόσο, ότι οι πειθαρχικές ποινές επιβάλλονταν αποκλειστικά από πανεπιστημιακά όργανα, κατόπιν της τήρησης μίας υποτυπώδους αλλά, πάντως, όχι προσχηματικής (σε κανονιστικό επίπεδο) διαδικασίας προηγούμενης ακρόασης³⁴.

Αναμενόμενα, το εν λόγω νομοθετικό πλαίσιο αυστηροποιήθηκε έτι περαιτέρω την περίοδο της δικτατορίας. Με τα λόγια του Γ. Παπαδημητρίου, ήδη το 1969 «είχε εκλείψει κάθε σοβαρός κίνδυνος διατάραξης της πανεπιστημιακής «γαλήνης και τάξης» από το διδακτικό και το διοικητικό προσωπικό των ΑΕΙ. Ο κίνδυνος ουσιαστικά μπορούσε να προέλθει μόνο από τους φοιτητές. (...). Το ενδιαφέρον του δικτατορικού νομοθέτη συγκεντρώνεται φυσικά στον έλεγχο και την καταπίεση της συλλογικής δράσης των φοιτητών.»³⁵. Σε αυτό το πλαίσιο, το ν.δ. 93/1969, διά του οποίου τροποποιήθηκαν τα άρθρα 120-122 ν. 5343/1932, συμπεριέλαβε στον κατάλογο πειθαρχικών παραπτωμάτων των φοιτητών την αποχή ή την προτροπή σε αποχή από τις παραδόσεις ή τη συμμετοχή σε πανελλαδική αποχή καθώς και την προσβλητική για τις θεμελιώδεις αρχές της πολιτείας συμπεριφορά. Η κυριότερη συμβολή του νομοθετήματος, όμως, δεν ήταν η πρόβλεψη νέων πειθαρχικών παραπτωμάτων. Εξάλλου, η αοριστία³⁶ των διατυπώσεων της αρχικής εκδοχής του άρθρου 120 ν. 5343/1932 θα μπορούσε να «στεγάσει», με σχετικά συνεκτικό τρόπο από νομική άποψη, την τιμωρία των συμπεριφορών που τυποποιήθηκαν αυτοτελώς και ρητώς ως κολάσιμες στο χουντικό νομοθέτημα. Πολύ σημαντικότερη ήταν η παρέμβαση του νομοθέτη στον καθορισμό των αρμόδιων οργάνων του πειθαρχικού ελέγχου. Πλέον, οι ποινές δεν θα επιβάλλονταν αποκλειστικά από τα πανεπιστημιακά όργανα αλλά, κατά κύριο λόγο, από το πενταμελές Πειθαρχικό Συμβούλιο, το οποίο αφενός συγκροτούνταν από τον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, αφετέρου είχε στη σύνθεσή του τον Κυβερνητικό Εκπρόσωπο³⁷.

2.2. Η τομή της πρώιμης μεταπολίτευσης

Η Μεταπολίτευση μετέβαλε άρδην αυτή τη συνθήκη. Το φοιτητικό κίνημα, με το ειδικό βάρος που είχε αποκτήσει μετά την εξέγερση του Πολυτεχνείου, επηρέασε σημαντικά τις εξελίξεις και,

³² Τα οποία καταργήθηκαν μόλις το 2021 με το άρθρο 57 ν. 4777/2021.

³³ Άρθρο 120, περ. 5 ν. 5343/1932. Στο σημείο αυτό, ο νομοθέτης αντέγραφε τη διατύπωση του διαβόητου αντικομμουνιστικού «ιδιώνυμου» (ν. 4229/1929), που ποινικοποιούσε την επιδίωξη εφαρμογής ιδεών με σκοπό τη βίαιη ανατροπή του κρατούντος κοινωνικού συστήματος.

³⁴ Αυτό που θα μπορούσε να ξενίσει περισσότερο τον σύγχρονο αναγνώστη είναι όχι η δημοσίευση της πειθαρχικής απόφασης αλλά η πρόβλεψη της υποχρέωσης του Πρύτανη να ενημερώσει τον πατέρα (όχι, βέβαια, τη μητέρα) ή τον επίτροπο ή τον κηδεμόνα του φοιτητή που τιμωρήθηκε (άρθρο 122.6 ν. 5343/1932).

³⁵ Παπαδημητρίου Γ., «Η νομοθεσία της δικτατορίας για τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα», στο Παπαδημητρίου Γ., Συνταγματικές μελέτες, τόμος 2, 2007, σ. 420-421. Η εκκαθάριση των πανεπιστημιακών που χαρακτηρίστηκαν από το χουντικό καθεστώς ως «μη νομιμόφρονες» έγινε με τη Θ'/1967 Συντακτική Πράξη, βάσει της οποίας απολύθηκαν καθηγητές όπως ο Αριστόβουλος Μάνεσης και ο Φαίδων Βεγλερής, ο εντεταλμένος υφηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Δημήτρης Μαρωνίτης και άλλοι.

³⁶ Πρόκειται για ένα διαχρονικό όσο και προβληματικό, για κάποιους, χαρακτηριστικό των ρυθμίσεων του δημόσιου πειθαρχικού δικαίου.

³⁷ Για τον συγκεκριμένο θεσμό, βλ. Παπαδημητρίου, ό.π., σ. 417-418.

προφανώς, διαδραμάτισε κρίσιμο ρόλο κατά τη διαμόρφωση των προβλέψεων του ν. 1268/1982³⁸. Ο νόμος αυτός, που καθιέρωσε τον τύπο του «Πανεπιστημίου των ομάδων»³⁹, δεν περιείχε οιαδήποτε αναφορά στην πειθαρχική τιμώρηση φοιτητών. Σύμφωνα με τη χαρακτηριστική -αλλά άδικη ή, έστω, υπερβολική από μία οπτική γωνία- κριτική του Π. Δαγτόγλου, ο ν. 1268/1982 είχε «συντεχνιακό» χαρακτήρα με συνέπεια να είναι ο «μόνος ανάμεσα σ' όλους τους πανεπιστημιακούς νόμους των αναπτυγμένων χωρών», ο οποίος «προβλέπει μόνο δικαιώματα των φοιτητών και καμιά υποχρέωσή τους, ούτε και πειθαρχική τους ευθύνη.»⁴⁰. Ωστόσο, δεν είναι καθόλου αυτονόητο ότι διάφορες διατάξεις του ν. 5343/1932 -μεταξύ αυτών και οι σχετικές με το πειθαρχικό δίκαιο των φοιτητών- καταργήθηκαν με το άρθρο 50.8 ν. 1268/1982⁴¹, παρά το εύρος της μεταρρύθμισης που επεδίωξε ο τελευταίος.

2.3. Intermission

Όπως και να έχει, το άρθρο 5 ν. 2083/1992 προέβλεψε την υποχρέωση κάθε ΑΕΙ να καταρτίσει (και να υποβάλει στον Υπουργό Παιδείας για έλεγχο νομιμότητας) Εσωτερικό Κανονισμό, στην ύλη του οποίου μπορούσε να περιλαμβάνεται η διαδικασία και οι αρμοδιότητες των οργάνων ελέγχου «για την τήρηση των θεσπισμένων κανόνων (καθιέρωση και περιγραφή πειθαρχικών αδικημάτων, θέσπιση κυρώσεων, ορισμό οργάνων ελέγχου και επιβολής ποινών, κ.λπ.)»⁴². Με άλλες λέξεις, ο νομοθέτης εμπιστεύτηκε τα ΑΕΙ για να προβλέψουν, αν το επιθυμούν, ειδικές διατάξεις πειθαρχικού δικαίου για τους φοιτητές τους⁴³.

Επί τη βάση της συγκεκριμένης εξουσιοδοτικής διάταξης -από κοινού με το άρθρο 4 ν. 3549/2007- εκδόθηκε το π.δ. 160/2008, το άρθρο 7 του οποίου σύστησε το Πειθαρχικό Συμβούλιο φοιτητών ή σπουδαστών, ενώ το άρθρο 22.2 προέβλεψε -με ενδεικτική απαρίθμηση⁴⁴- τα πειθαρχικά παραπτώματα των φοιτητών. Σημειωτέον ότι το εν λόγω συλλογικό όργανο αποτελούνταν αποκλειστικά από μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας. Το ΣτΕ ασχολήθηκε, με αυτό το κανονιστικό διάταγμα (που τιτλοφορήθηκε Πρότυπος Γενικός Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων), στο πλαίσιο της γνωμοδοτικής του αρμοδιότητας⁴⁵, και εξέδωσε το Πρακτικό Επεξεργασίας 144/2008. Σε εκείνη την -όχι και τόσο μακρινή από άποψη χρόνου- εποχή, το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στο ερώτημα αν η αξιοποίηση του άρθρου 43.2 Συντάγματος για τη θέσπιση ενός τέτοιου κανονισμού παραβιάζει τις αρχές της ακαδημαϊκής ελευθερίας και της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ. Οι σχετικές σκέψεις του Πρακτικού είναι εξαντλητικές: Ίσως με μία δόση υπερβολής, θα μπορούσαμε να σημειώσουμε ότι ο αναγνώστης αγωνιά, μέχρις ενός σημείου, για την έκβαση της συλλογιστικής πορείας του Δικαστηρίου, το οποίο προσπαθεί να εξειδικεύσει με ακρίβεια τις κρίσιμες αόριστες έννοιες.

³⁸ Βλ., σχετικά, Κουρουνη Χ., *Το Σύνταγμα & η Αριστερά. Από τη «βαθεία τομή» του 1963 στο Σύνταγμα του 1975*, 2018, σ. 377.

³⁹ Βλ., σχετικά, Μαντζούφα Π., *Ακαδημαϊκή ελευθερία*, 1997, σ. 26 επ., 270 επ., 325 επ.

⁴⁰ Δαγτόγλου, *Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα*, 2012, σ. 682.

⁴¹ Πρβλ. ΣτΕ 2740/1997.

⁴² Άρθρο 5.3.στ' ν. 2083/1992.

⁴³ Βλ., εντελώς ενδεικτικά, άρθρο 15 Εσωτερικού Κανονισμού Χαροκοπείου (ΦΕΚ Β' 704/1993)· άρθρο 14 Εσωτερικού Κανονισμού Πολυτεχνείου Κρήτης (ΦΕΚ Β' 317/1997) κ.ο.κ.

⁴⁴ Κατά την παραδοσιακή πρακτική του πειθαρχικού δικαίου.

⁴⁵ Άρθρο 95.1.δ' Συντάγματος.

Ακόμη και αν διαφωνεί κανείς με το τελικό συμπέρασμα του ΣτΕ (όπως διαφωνούσε, π.χ., με πειστικά επιχειρήματα μεγάλη μερίδα της ακαδημαϊκής κοινότητας⁴⁶), δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι και η αντίθετη άποψη ελήφθη υπόψη. Εν τέλει, η συμβατότητα του προεδρικού διατάγματος με το άρθρο 16 Συντάγματος καταφάθηκε όχι μόνον επειδή η ρύθμιση των ζητημάτων οργάνωσης και λειτουργίας των ΑΕΙ ανήκουν, καταρχήν, στον νομοθέτη και μόνον κατόπιν νομοθετικής εξουσιοδότησης στην κανονιστικώς δρώσα διοίκηση (=τα ΝΠΔΔ), αλλά και διότι *«καθιερώνεται ευρεία δυνατότητα σύμπραξης των τελευταίων στη διαμόρφωση των κανόνων που διέπουν την οργάνωση και τη λειτουργία τους, μέσω της κατάρτισης των εσωτερικών τους κανονισμών. (...) Εξ άλλου, η έκδοση του Κανονισμού αυτού δεν αποστερεί τα ΑΕΙ από τη δυνατότητα να υιοθετήσουν ρυθμίσεις διαφορετικές από εκείνες που περιέχει ο τελευταίος (...).»*⁴⁷. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις, λοιπόν, ο νομοθέτης ρυθμίζει, χωρίς να παραβιάζει το Σύνταγμα, τα σχετικά με την οργάνωση και λειτουργία των πανεπιστημίων, ύλη στην οποία περιλαμβάνεται και το πειθαρχικό δίκαιο για τους φοιτητές. Το Πρακτικό ελάχιστα πράγματα διέλαβε για το τελευταίο αυτό θέμα: επεσήμανε, πάντως, ότι η πειθαρχική μεταχείριση των φοιτητών πρέπει να είναι διακριτή σε σχέση με αυτήν των μελών ΔΕΠ και αντίστοιχη με την ιδιότητά τους, καθώς και ότι ο όρος «παράπτωμα» είναι καταλληλότερος από τον όρο «αδίκημα» για να περιγράψει τις κολάσιμες συμπεριφορές⁴⁸.

Ακολούθησε ο ν. 4009/2011, ο οποίος αποτέλεσε, για διάφορους λόγους που δεν είναι του παρόντος, μία τομή για την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση, αφού επιτάχυνε τη λειτουργική και οργανική ιδιωτικοποίησή της⁴⁹. Όσον αφορά το ζήτημα που μας αφορά, ο νόμος αυτός συνδύασε, πρακτικά, τις σχετικές ρυθμίσεις του ν. 2083/1992 και του ν. 3549/2007. Στο άρθρο 5.2.ιε' προέβλεψε, λοιπόν, ότι η ρύθμιση των πειθαρχικών ζητημάτων των φοιτητών μπορεί να γίνει στον Οργανισμό του εκάστοτε ΑΕΙ, ο οποίος εγκρίνεται με προεδρικό διάταγμα. Ειδικότερα, σύμφωνα με την κρίσιμη διάταξη, στον Οργανισμό καθορίζονται *«τα πειθαρχικά παραπτώματα, οι ποινές, καθώς και τα όργανα που είναι αρμόδια για τον έλεγχο της τήρησης των θεσπισμένων κανόνων από τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, πλην των καθηγητών και του διοικητικού προσωπικού, οι αρμοδιότητές τους και η σχετική διαδικασία»*. Μέχρι την έκδοσή του, πάντως, εξακολούθησαν να εφαρμόζονται οι τότε ισχύουσες ρυθμίσεις⁵⁰ και, άρα, οι διατάξεις του π.δ. 160/2008, όπως και αυτές του ν. 5343/1932, από κοινού με τις εκάστοτε ειδικές διατάξεις κάθε πανεπιστημίου⁵¹.

⁴⁶ Βλ. Θάνου Σ., «Σχόλιο στο ΣτΕ Ολ ΠΕ 144/2008», ΕφΔΔ 2009, σ. 156 επ. με τις εκεί παραπομπές στις υποσημειώσεις 4, 5, 6, 7. Βλ., ιδίως, τη σχετική, με την αντισυνταγματικότητα του ν. 3549/2007 λόγω της τριβής διατάξεών του με την αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης, γνωμοδότηση των Τσάτσου Δ./Μαγκάκη Γ.-Α./Μανωλεδάκη Γ./Κασιμάτη Γ./Παπαδοπούλου Λ./Μποτόπουλου Κ., που παραπέμπεται στην υποσημείωση 7 του άρθρου της Θάνου. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, η αναγκαστική ισχύς του Πρότυπου Εσωτερικού Κανονισμού καθιστά αυτόν αντισυνταγματικό διότι υπεισέρχεται σε θέματα χάριν των οποίων θεσπίστηκε η πλήρης αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ, δηλαδή υπεισέρχεται στο πεδίο της δημιουργικής διαφοροποίησης ή διαφορετικότητας των Ιδρυμάτων.

⁴⁷ ΟλΣτΕ ΠΕ 144/2008.

⁴⁸ Βλ., σχετικά, Θάνου, ό.π.

⁴⁹ Βλ., σχετικά, Γιαννακόπουλο Κ., Η αποδόμηση των πανεπιστημίων και η επιλεκτική χρεοκοπία του Συντάγματος, ΕφΔΔ 2011, σ. 336 επ. με τις εκεί παραπομπές στη θεωρία.

⁵⁰ Άρθρο 80.5.α' ν. 4009/2011.

⁵¹ Βλ. ΝΣΚ 173/2018· 446/2012· 45/2012· 528/2011.

3. Το σύγχρονο νομοθετικό περιβάλλον

Όπως συνάγεται από τα παραπάνω, το πειθαρχικό δίκαιο των φοιτητών δεν επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τις ρυθμίσεις του ν. 4009/2011. Μέχρι, τουλάχιστον, το 2021, οπότε και δημοσιεύθηκε ο ν. 4777/2021 που κατήργησε τις, έως τότε υφιστάμενες, διατάξεις⁵².

3.1. Ο ν. 4777/2021

Ο τίτλος του Κεφαλαίου Γ' του ν. 4777/2021 είναι σαφής και άμεσος: «Πειθαρχικό Δίκαιο Φοιτητών»⁵³. Το Κεφάλαιο αυτό εντάσσεται στο Β' Μέρος του νόμου, το οποίο τιτλοφορείται «Προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας και αναβάθμιση του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος». Για να πετύχει αυτούς τους σκοπούς, ο νομοθέτης προέβλεψε μία πολιτική ασφάλειας και προστασίας των ΑΕΙ (Κεφάλαιο Α'), τη σύσταση και στελέχωση της πανεπιστημιακής αστυνομίας (Κεφάλαιο Β') και, φυσικά, το πειθαρχικό δίκαιο των φοιτητών (Κεφάλαιο Γ'). Το πώς προστατεύεται η ακαδημαϊκή ελευθερία από τις παραπάνω πρωτοβουλίες δεν εξηγείται στην αιτιολογική έκθεση του νόμου, η οποία δεν είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική. Δεν θα ήταν άδικο να επισημανθεί ότι εξαντλείται στις συνήθεις αοριστολογίες που, δύσκολα, μπορούν να αξιοποιηθούν ερμηνευτικά για την άντληση συμπερασμάτων. Εξάλλου, από κανένα άλλο στοιχείο δεν προκύπτουν τα -με τη σύγχρονη ορολογία- «νομικώς κρίσιμα γεγονότα»⁵⁴ που οδήγησαν τον νομοθέτη στη συμπερίληψη και τη διαμόρφωση, με το συγκεκριμένο περιεχόμενο, του Β' Μέρους του νόμου.

3.1.1. Ο αποκλεισμός της ακαδημαϊκής κοινότητας

Η έκταση του πειθαρχικού δικαίου των φοιτητών, που καταλαμβάνει δώδεκα (12) άρθρα, και ο, μάλλον, λεπτομερειακός χαρακτήρας των σχετικών προβλέψεων δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο νομικό ενδιαφέρον (ακόμη και αν θα μπορούσαν να ξενίσουν έναν ανυποψίαστο αναγνώστη). Από την άλλη, αυτό που έχει σημασία είναι ότι το σχετικό σύστημα κανόνων διαμορφώθηκε αποκλειστικά και μόνον από τον νομοθέτη· χωρίς, δηλαδή, τη σύμπραξη της ακαδημαϊκής κοινότητας⁵⁵.

Ακόμη και αν αυτή η πρακτική δεν παραβιάζει την αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ (η οποία, κατά τη γνωστή φρασεολογία, δεν θεμελιώνει την κανονιστική αυτονομία των εν λόγω ΝΠΔΔ⁵⁶), σίγουρα μπορεί να προβληματίσει ενόψει, ιδίως, της τηρούμενης νομοθετικής πρακτικής κατά τα προηγούμενα πολλά έτη⁵⁷. Σε κάθε περίπτωση, η έλλειψη κανονιστικής αυτονομίας των ΑΕΙ δεν απαγορεύει τη θέση σε ισχύ κανόνων δικαίου από τα ίδια· προϋποθέτει, απλώς, τη χορήγηση σχετικής εξουσιοδότησης από τον νομοθέτη σε αυτά, κατ' άρθρο 43

⁵² Άρθρο 57.α' και στ' ν. 4777/2021. Βλ., σχετικά, Παραλίκα Α., «Το άρθρο 23§2 του ν. 4777/2021 ως σημείο συνάντησης του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας και του πειθαρχικού δικαίου των φοιτητών», ΕλλΔνη 2021, σ. 846-847.

⁵³ Είναι, μάλλον, η πρώτη φορά που ένα κεφάλαιο νόμου αφιερώνεται στην εξαντλητική ρύθμιση αυτού του ζητήματος· η διάρθρωση της ύλης του θυμίζει, δε, το αντίστοιχο σύστημα κανόνων του ΥΚ.

⁵⁴ Για τον όρο και την ανάλυσή του, βλ., Πούλου, ό.π., σ. 230 επ.

⁵⁵ Ίσως γι' αυτόν τον λόγο να μην τυποποιείται ως πειθαρχικό παράπτωμα η παράβαση των αποφάσεων των οργάνων διοίκησης του ΑΕΙ. Πρόκειται για ένα πειθαρχικό παράπτωμα που προβλέπεται στα αντίστοιχα συστήματα άλλων σωματειακών ΝΠΔΔ (όπως οι επαγγελματικές ενώσεις). Με άλλες λέξεις, ο νομοθέτης δεν ενδιαφέρεται για την τήρηση της πειθαρχίας όπως την εννοεί η ακαδημαϊκή κοινότητα αλλά όπως την εννοεί ο ίδιος.

⁵⁶ Εντελώς ενδεικτικά και για μία πάγια νομολογία: ΟλΣτΕ 653/2024· ΣτΕ 1517/2025·1084/2024·361/2024 κ.ο.κ.

⁵⁷ Βλ., ανωτέρω, υπό 2.3.

Συντάγματος. Αυτή η προοπτική εγκαταλείφθηκε στον σχολιαζόμενο νόμο. Τούτο μπορεί να μην έχει άλλες ερμηνευτικές συνέπειες αλλά σίγουρα διαγράφει μία συγκεκριμένη αντίληψη για τη σχέση του κράτους με έναν πλήρως αυτοδιοικούμενο οργανισμό. Ακόμη δε και αν, εν προκειμένω, η αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ δεν περιορίζεται αντισυνταγματικά, πάντως περιορίζεται.

Κοντολογίς, ο νομοθέτης, ρυθμίζοντας αποκλειστικά ο ίδιος το πειθαρχικό δίκαιο των φοιτητών και μην καταλείποντας περιθώριο για κανονιστική δράση στα ίδια τα ΝΠΔΔ, «μίκρυνε» την απόσταση μεταξύ αυτών και του κράτους⁵⁸. Το συμπέρασμα αυτό δεν ανατρέπεται ούτε από την εξουσιοδοτική διάταξη του άρθρου 32.2 του νόμου⁵⁹, η οποία, στην πραγματικότητα, αφήνει στα ΑΕΙ μικρό περιθώριο ρύθμισης σε σχέση με αυτό που, εκ πρώτης όψεως, φαίνεται: Πρώτον, επιτρέπει μόνον την πρόβλεψη πρόσθετων πειθαρχικών παραπτώματων σε σχέση με τα αναφερόμενα στον νόμο, «θωρακίζοντας» την τάση αυστηροποίησης που υιοθετεί ως βασική του λογική. Δεύτερον, οι όποιες παρεμβάσεις του ΑΕΙ στην αντιστοίχιση πειθαρχικών κυρώσεων και πειθαρχικών παραπτώματων δεν αγγίζουν την εσχάτη των ποινών, την οριστική διαγραφή του φοιτητή. Το αντικειμενικά σημαντικότερο θέμα, λοιπόν, εκφεύγει της κανονιστικής δράσης της διοίκησης. Τρίτον, είναι αμφίβολο αν οιοδήποτε ΝΠΔΔ θα μπει στη βάσανο της ειδικότερης ρύθμισης: Τούτο προϋποθέτει την τήρηση μίας ολόκληρης γραφειοκρατικής διαδικασίας, που μοιάζει αλυσιτελής όταν ο νομοθέτης έχει ήδη οριοθετήσει τόσο ασφυκτικά το ουσιαστικό περιεχόμενο των εφαρμοστέων κανόνων.

3.1.2. Η περαιτέρω αυστηροποίηση του πειθαρχικού δικαίου και ο αποκλεισμός των φοιτητών από την ακαδημαϊκή κοινότητα

Ως προς τις κατ' ιδίαν προβλέψεις του ν. 4777/2021, τώρα, είναι σαφές -και επισημάνθηκε στην αμέσως προηγούμενη παράγραφο- ότι οδηγούν στην αυστηροποίηση του πειθαρχικού δικαίου των φοιτητών.

Τούτο δεν προκύπτει από κάποια αφηρημένη τελολογική ερμηνεία του νόμου αλλά από τις ίδιες τις διατάξεις του, οι οποίες υιοθετούν όλες (=και τις τρεις) μεθόδους αυστηροποίησης που περιγράφηκαν παραπάνω⁶⁰. Έτσι, και νέα πειθαρχικά παραπτώματα προβλέπονται⁶¹ και οι ποινές γίνονται αυστηρότερες⁶². Είναι χαρακτηριστικό ότι η ποινή της οριστικής διαγραφής μπορεί να επιβληθεί για τέσσερα από τα συνολικά οκτώ πειθαρχικά παραπτώματα⁶³. πρόκειται για μία εντυπωσιακή αναλογία, ιδίως αν αντιπαραβληθεί προς άλλα συναφή νομοθετήματα. Οι επιμέρους διαδικαστικές εγγυήσεις δεν μειώνονται μεν, αλλά προστίθενται διάφορες σύνθετες διαδικασίες, όπως η ΕΔΕ και η ανάκριση, που παραπέμπουν ευθέως στο δημοσιοϋπαλληλικό δίκαιο⁶⁴. σε ένα περίπλοκο, δηλαδή, ρυθμιστικό περιβάλλον με μακριά παράδοση στην εφαρμογή πειθαρχικών κανόνων.

⁵⁸ Βλ., ανωτέρω, υπό 1.2.

⁵⁹ Κατά την οποία «Με τον εσωτερικό κανονισμό του Α.Ε.Ι. είναι δυνατή η πρόβλεψη και άλλων, πέραν των αναφερομένων στο άρθρο 23, πειθαρχικών παραπτώματων, καθώς και η περαιτέρω ρύθμιση της πειθαρχικής ανάκρισης και διαδικασίας. Με τον εσωτερικό κανονισμό του Α.Ε.Ι. είναι δυνατή και η αντιστοίχιση των πειθαρχικών παραπτώματων προς τις επιβαλλόμενες πειθαρχικές ποινές, με εξαίρεση τα παραπτώματα για τα οποία μπορεί να επιβληθεί η ποινή της οριστικής διαγραφής, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 24.»

⁶⁰ Βλ. υπό 1.1.

⁶¹ Βλ. άρθρο 23 ν. 4777/2021. Βλ. και αμέσως παρακάτω, υπό 3.1.3.

⁶² Βλ. άρθρο 24 ν. 4777/2021.

⁶³ Βλ. άρθρο 24.3 ν. 4777/2021.

⁶⁴ Βλ., ιδίως, άρθρα 26-28 ν. 4777/2021.

Γενικά, μπορεί να παρατηρηθεί ότι ο σχολιαζόμενος νόμος εισάγει ένα πειθαρχικό σύστημα ελέγχου, το οποίο δεν προσιδιάζει σε μη ιεραρχικές σχέσεις, όπως αυτές των φοιτητών με τα ΑΕΙ, τους καθηγητές τους, τους συμφοιτητές τους κ.ο.κ.⁶⁵. Το ποια ακριβώς είναι, πάντως, η θέση του φοιτητή σε αυτό το περιβάλλον ρύθμισης είναι άδηλο. Είναι μέλος της ακαδημαϊκής κοινότητας (δηλαδή ένα υποκείμενο δράσης και συμμετοχής στην, εν γένει, επιστημονική και ερευνητική διαδικασία) ή, απλώς, ένας χρήστης της υπηρεσίας «ανώτατη εκπαίδευση» και διοικούμενος του ΝΠΔΔ (δηλαδή ένα αντικείμενο της δημόσιας διοίκησης); Ο νόμος αφήνει αναπάντητο ή, καλύτερα απαντάει με παράδοξο τρόπο, τούτο το ερώτημα: Στον ορισμό των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας περιλαμβάνει, ονομαστικά, τους πάντες (μέχρι και τους επισκέπτες καθηγητές) αλλά δεν αναφέρεται ρητά στους φοιτητές⁶⁶.

3.1.3. Η εύκολη διατάραξη της πειθαρχίας

Πέραν των ανωτέρω, άξιο παρατήρησης είναι ότι η επιδιωκόμενη, από τα άρθρα 21 επ. ν. 4777/2021, πειθαρχία διαταράσσεται σχετικά εύκολα. Ακόμη χειρότερα (αλλά και ακριβέστερα), μπορεί να θεωρηθεί (από τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα) ότι διαταράσσεται εύκολα.

Και τούτο, διότι ο νομοθέτης αξιοποίησε, για την τυποποίηση των κολάσιμων συμπεριφορών, αόριστες έννοιες, η εξειδίκευση των οποίων δεν είναι πάντα μία εύκολη υπόθεση. Πρόκειται για μία συνθήκη, στο πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων συνθήκη, αλλά σε εκείνο το ιδιαίτερο (ιεραρχικά οργανωμένο) πεδίο, ο εκ προοιμίου καθορισμός όλων των καθηκόντων που μπορεί να κληθεί να φέρει εις πέρας ο υπάλληλος είναι, μάλλον, ανέφικτος⁶⁷. Δεν ισχύει, βέβαια, το ίδιο για τους φοιτητές.

Σε αυτό το πλαίσιο, πειθαρχικό παράπτωμα συνιστά «η παρεμπόδιση της εύρυθμης λειτουργίας του ιδρύματος, συμπεριλαμβανομένης τόσο της εκπαιδευτικής, ερευνητικής ή διοικητικής λειτουργίας του όσο και της λειτουργίας των μονομελών και συλλογικών οργάνων και των υπηρεσιών του, καθώς και της χρήσης των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού του.»⁶⁸. Τιμωρείται, περαιτέρω, η με οποιονδήποτε τρόπο ρύπανση και ηχορύπανση⁶⁹, καθώς και η τέλεση οποιουδήποτε πλημμελήματος εφόσον συνδέεται με τη φοιτητική ιδιότητα⁷⁰. Δεν είναι, μάλλον, τυχαίο ότι όλα αυτά τα παραπτώματα μπορούν να συνδεθούν άμεσα ή έμμεσα με την εν γένει πολιτική

---

⁶⁵ Βλ., ανωτέρω, υπό 1.2.

⁶⁶ Άρθρο 21.2.γ' ν. 4777/2021, κατά το οποίο ως μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας νοούνται, για τις ανάγκες εφαρμογής του πειθαρχικού δικαίου των φοιτητών, «τα μέλη του Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (Δ.Ε.Π.), του Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Ε.Ε.Π.), του Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού (Ε.ΔΙ.Π.) και του Ειδικού Τεχνικού Εργαστηριακού Προσωπικού (Ε.Τ.Ε.Π.), καθώς και το διοικητικό και εν γένει προσωπικό του Α.Ε.Ι., οι επιστημονικοί συνεργάτες, το λοιπό βοηθητικό και έκτακτο διδακτικό-εκπαιδευτικό προσωπικό, οι επισκέπτες καθηγητές, οι μεταδιδασκτορικοί ερευνητές και επισκέπτες, οι καθηγητές αλλοδαπής με παράλληλη απασχόληση, οι ομότιμοι και επίτιμοι καθηγητές, οι ερευνητές ή άλλα μέλη που δραστηριοποιούνται ή συνδέονται ακαδημαϊκά, ερευνητικά ή εκπαιδευτικά με το ίδρυμα και το προσωπικό των νομικών προσώπων που αυτό εποπτεύει. Περιλαμβάνεται στα ανωτέρω και το προσωπικό που έχει με οποιονδήποτε τρόπο διατεθεί ή υπηρετεί ή εργάζεται στο ίδρυμα και στα νομικά πρόσωπα αυτού, ανεξάρτητα από τη νομική φύση της σχέσης που το συνδέει με αυτό.»

⁶⁷ Πρβλ. Σπηλιωτόπουλο Ε./Χρυσανθάκη Χ., Βασικοί Θεσμοί Δημοσιοϋπαλληλικού Δικαίου, 2021, σ. 75-76, 77 επ.

⁶⁸ Άρθρο 23.2.στ' ν. 4777/2021.

⁶⁹ Άρθρο 23.2.ζ' ν. 4777/2021.

⁷⁰ Άρθρο 23.2.θ' ν. 4777/2021.

δραστηριότητα του φοιτητικού κινήματος και τη συλλογική δράση των φοιτητών⁷¹. Ακόμη κρισιμότερο είναι, όμως, ότι η αοριστία των εννοιών που απαντώνται στον νόμο διευκολύνει την ερμηνευτική αυθαιρεσία, ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι η πειθαρχική ποινή υπόκειται σε ακυρωτικό⁷² έλεγχο⁷³.

Η ανησυχία αυτή δεν διασκεδάζεται, βέβαια, από την αποκλειστική (και όχι ενδεικτική⁷⁴) απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτώματων. Η μεθοδολογία του δικαίου δεν φαίνεται να έχει διερευνήσει αυτοτελώς το ζήτημα της σχέσης μεταξύ της αποκλειστικής απαρίθμησης και της αξιοποίησης αόριστων εννοιών (=της αποκλειστικής απαρίθμησης όρων που συνίστανται σε αόριστες έννοιες). Μπορεί, όμως, να υποστηριχθεί πειστικά ότι μία αόριστη έννοια ασκεί μεγαλύτερη επίδραση στην ερμηνευτική συνέπεια της αποκλειστικής απαρίθμησης («χαλαρώνοντας» τις συνέπειές της), σε σχέση με την επίδραση που ασκεί η ενδεικτική απαρίθμηση όταν αφορά σε σαφείς έννοιες.

3.2. Ο ν. 4957/2022 και, κυρίως, ο ν. 5224/2025

Οι ρυθμίσεις του ν. 4777/2021 εισήχθησαν αυτούσιες στον ν. 4957/2022 και μπορούν να αντιστοιχιστούν εύκολα με τα άρθρα 199 επ. του νομοθετήματος (στην αρχική του, εννοείται, εκδοχή). Το ότι η ρύθμιση του πειθαρχικού δικαίου των φοιτητών προηγήθηκε ενάμιση χρόνο της συνολικής μεταρρύθμισης των πανεπιστημίων, ίσως, έχει μία αξία ως δικαιοπολιτική παρατήρηση. Εξυπακούεται, όμως, ότι η ένταξη των εν λόγω διατάξεων σε ένα ενιαίο και εντελώς νέο, από πολλές απόψεις, νομοθετικό πλαίσιο, ενδέχεται να ασκεί κάποια (αμιγώς νομική) επίδραση. Για παράδειγμα, διαφορετικά εκλέγονταν ο Πρύτανης (που είναι πειθαρχικό όργανο⁷⁵) κατά την έναρξη ισχύος του ν. 4777/2021 και διαφορετικά αναδεικνύεται υπό το φως του ν. 4957/2022.

3.2.1. Ξανά: Η αυστηροποίηση του πειθαρχικού δικαίου των φοιτητών

Ωστόσο, οι κυριότερες αλλαγές στο πειθαρχικό δίκαιο των φοιτητών έλαβαν χώρα λίγα χρόνια αργότερα, το 2025, οπότε και τέθηκε σε ισχύ ο ν. 5224/2025. Αυτό το νομοθέτημα διατηρεί αλώβητες τις περισσότερες ρυθμίσεις του ν. 4777/2021 αλλά εμβαθύνει στη ratio του, επιτείνοντας την αυστηροποίηση των σχετικών κανόνων.

⁷¹ Που -δεν θα ήταν άδικο να επισημάνουμε- ότι δεν αφήνει αδιάφορο τον νομοθέτη του ν. 4777/2021.

⁷² Μάλιστα, του σταδίου της δικαστικής προστασίας του καταδικασθέντος φοιτητή δεν προηγείται κάποια ενδικοφανής διαδικασία ή, εν πάση περιπτώσει, κάποιος επανέλεγχος ουσίας της δυσμενούς πράξης. Πρβλ. ΟλΣτΕ 189/2007, η οποία αφορά στο πειθαρχικό δίκαιο των δικηγόρων και τον ακυρωτικό έλεγχο των σχετικών πράξεων. Υπενθυμίζεται, πάντως, ότι η κείμενη νομοθεσία προβλέπει έλεγχο ουσίας των πειθαρχικών αποφάσεων άλλων σωματειακών ΝΠΔΔ: Βλ. άρθρο 1.3.δ' ν. 1406/1983.

⁷³ Βλ. άρθρο 31 ν. 4777/2021. Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με τη νομολογία που κρατεί στο ΣτΕ η ερμηνευτική εξειδίκευση μίας αόριστης έννοιας συνιστά άσκηση διακριτικής ευχέρειας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται στην ένταση του διενεργούμενου ελέγχου. Γι' αυτή τη θέση αλλά και την κριτική της, βλ. Γώγο Κ., «Δημιουργούν οι αόριστες νομικές έννοιες πράγματι διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης;», ΔιΔικ 2021, σ. 7 επ. (με παραπομπές στη νομολογία του ΣτΕ).

⁷⁴ Όπως στις παλαιότερες εκδοχές του ΥΚ. Βλ. Σπηλιωτόπουλο/Χρυσανθάκη, ό.π.

⁷⁵ Βλ. άρθρο 25.1 ν. 4777/2022 και άρθρο 199.1.α' ν. 4957/2022 (τόσο στην αρχική του εκδοχή όσο και στην ισχύουσα).

Για παράδειγμα, ενώ ο ν. 4777/2021 τυποποιούσε, ως παράπτωμα, την τέλεση οιοδήποτε πλημμελήματος «εφόσον συνδέεται με τη φοιτητική ιδιότητα»⁷⁶, ο ν. 5224/2025 προβλέπει ότι πειθαρχικό παράπτωμα είναι η τέλεση οποιουδήποτε πλημμελήματος εντός των εγκαταστάσεων οιοδήποτε ΑΕΙ, καθώς και η παροχή συνδρομής προς τρίτους για την τέλεση αντίστοιχων πράξεων εντός των ΑΕΙ⁷⁷ (ανεξαρτήτως αν το παράπτωμα συνδέεται, καθ' οιοδήποτε τρόπο, με τη φοιτητική ιδιότητα ή αν ο φοιτητής διασχίζοντας με το αυτοκίνητό του το campus τραυματίσε εξ αμελείας πεζό). Εξάλλου, ο ίδιος νόμος αυστηροποίησε τις πειθαρχικές ποινές, επιφυλάσσοντας υψηλότερη ελάχιστη ποινή για παραπτώματα που τιμωρούνταν, υπό το προϊσχύον καθεστώς, με οιαδήποτε ποινή (άρα και ελαφρύτερη)⁷⁸.

Στον ν. 4957/2022 προστέθηκαν, περαιτέρω, οι ρυθμίσεις των άρθρων 198Α και 198Β που προβλέπουν την αναστολή της φοιτητικής ιδιότητας και χορηγούν την αρμοδιότητα στον Εισαγγελέα να την διατάξει⁷⁹.

Στο ίδιο πνεύμα, η διακηρυσσόμενη, σε όλα τα συναφή πειθαρχικά νομοθετήματα, ανεξαρτησία της πειθαρχικής από την ποινική δίκη, κάποιες φορές, καταργείται: Σε περίπτωση έκδοσης αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης σε βάρος φοιτητή για κάποια παραπτώματα, επιβάλλεται υποχρεωτικά η ποινή της οριστικής διαγραφής⁸⁰.

3.2.2. Η πυρηνική έννοια του διοικητικού δικαίου είναι η αρμοδιότητα⁸¹

Είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν όλες οι παραπάνω ρυθμίσεις (του ν. 4777/2021 και του ν. 4957/2022, όπως τροποποιήθηκε με τον ν. 5224/2025 και ισχύει) αντέχουν στον έλεγχο της αναλογικότητας, η οποία κατοχυρώνεται, ως γνωστόν, στο άρθρο 25.1.δ' Συντάγματος αλλά και στην ΕΣΔΑ⁸². Χωρίς να απαιτείται να ανατρέξει κανείς στα πάγια πορίσματα της θεωρίας και της νομολογίας σχετικά με αυτήν την τόσο διαδεδομένη και θεμελιώδη αρχή⁸³, υπενθυμίζεται ότι επιβάλλει οι όποιοι περιορισμοί στα δικαιώματα (πολλώ δε μάλλον οι κυρώσεις⁸⁴) (α) να είναι πρόσφοροι για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού· (β) αναγκαίοι, με την έννοια της ανυπαρξίας ηπιότερων μέτρων, και (γ) να τελούν σε εσωτερική αλληλουχία με τον επιδιωκόμενο σκοπό⁸⁵. Με αντίστοιχο ακριβώς τρόπο ελέγχονται, φυσικά, από τη σκοπιά της αρχής της αναλογικότητας κυρώσεις όπως οι επίμαχες⁸⁶.

⁷⁶ Βλ., ανωτέρω, υπό 3.1.3.

⁷⁷ Βλ. την ισχύουσα εκδοχή του άρθρου 197.2.θ' ν. 4957/2022.

⁷⁸ Βλ. την ισχύουσα εκδοχή του άρθρου 198.3 ν. 4957/2022.

⁷⁹ Βλ. άρθρο 198Β.1 ν. 4957/2022.

⁸⁰ Βλ., την ισχύουσα εκδοχή του άρθρου 198.6 ν. 4957/2022.

⁸¹ Βλ., σχετικά, Γιαννακόπουλο Κ., «Η θεσμική θεώρηση της αρμοδιότητας των διοικητικών οργάνων», ΤοΣ 2003, σ. 1011 επ.

⁸² Μία ενδιαφέρουσα πληροφορία: Στην περίοδο της Χούντας, οι ρυθμίσεις του πειθαρχικού δικαίου των φοιτητών είχαν κριθεί ως αντίθετες στη Σύμβαση από την Commission. Βλ., σχετικά, Κτιστάκι Γ., «Άρθρο 9», στο Σαρμά Ι./Κοντιάδη Ξ./Ανθόπουλο Χ., ΕΣΔΑ, 2021, σ. 533 επ., υποσημ. 113.

⁸³ Βλ., σχετικά με την εφαρμογή της αρχής αυτής στο πειθαρχικό δίκαιο, Καϊδατζή Α./Κουρουνη Χ./Τσιγαρίδα Β., Ερμηνευτικά και συνταγματικά ζητήματα από τις διατάξεις του ν. 4823/2021 για την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών. Γνωμοδότηση, ΕπεργΔ 2025, σ. 523 επ.

⁸⁴ Για την αντιμετώπιση των κυρώσεων ως περιορισμών των δικαιωμάτων, βλ., και πάλι, Σημαντήρα, ό.π., σ. 34 επ.

⁸⁵ Από την αχανή σχετική βιβλιογραφία, που, πάντως, ομοφωνεί ως προς τις τρεις αυτές προϋποθέσεις, βλ., εντελώς ενδεικτικά, Ανθόπουλο Χ., «Άρθρο 25», σε Σπυρόπουλο Φ./Κοντιάδη Ξ./Ανθόπουλο Χ./Γεραπετρίτη Γ. (επιμ.), Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, 2017, σ. 702.

⁸⁶ Βλ., σχετικά, Δημητρακόπουλο Ι., ό.π., σ. 132 επ.

Το ακόμη πιο προφανές πρόβλημα του νέου νομοθετικού πλαισίου, όμως, είναι η εμπλοκή του κράτους στην επιβολή των πειθαρχικών ποινών σε βάρος των φοιτητών. Η κυριότερη μεταβολή που επέφερε ο ν. 5224/2025 δεν ήταν, επομένως, η τυποποίηση νέων πειθαρχικών παραπτώματων ή η αυστηροποίηση των ποινών, αλλά η ανάδειξη του Υπουργού Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού σε πειθαρχικό όργανο των φοιτητών⁸⁷. Με άλλες λέξεις, ο Υπουργός Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού δεν περιορίζεται στην άσκηση εποπτείας στα ΑΕΙ -δηλαδή ελέγχου νομιμότητας πράξεων που εκδίδουν τα πανεπιστημιακά όργανα για υποθέσεις των ενλόγω ΝΠΔΔ⁸⁸ (που τέτοιες αναμφίβολα είναι οι πειθαρχικές υποθέσεις των φοιτητών τους)- αλλά εκδίδει το πρώτον αυτός τέτοιες διοικητικές πράξεις σε βάρος των φοιτητών.

Αναπόφευκτα, τη μεταρρύθμιση στην αρμοδιότητα συνόδευσε η μεταρρύθμιση στη διοικητική διαδικασία: Έτσι, το άρθρο 200 του ν. 4957/2022 τροποποιήθηκε, προκειμένου η αρμοδιότητα του Υπουργού να επιβάλει πειθαρχικές ποινές να ενεργοποιείται ταχύτατα. Διαβάζουμε, λοιπόν, στην παράγραφο 1 της διάταξης ότι η πειθαρχική δίωξη ασκείται εντός της αποκλειστικής προθεσμίας των δέκα (10) ημερών από την τέλεση του πειθαρχικού παραπτώματος. Αν δεν τηρηθεί (οπότε και ο Πρόεδρος του Τμήματος ή ο Κοσμήτορας θα υπέχουν πειθαρχική ευθύνη⁸⁹), η αρμοδιότητα περιέρχεται στον Πρύτανη. Αν και αυτός δεν τηρήσει την ίδια προθεσμία (οπότε, λογικά, θα υπέχει πειθαρχική ευθύνη⁹⁰), η αρμοδιότητα για την πειθαρχική δίωξη περιέρχεται, τελικά, στον Υπουργό για τέσσερα από τα προβλεπόμενα πειθαρχικά παραπτώματα (τρία εκ των οποίων τιμωρούνται, δυνητικά, με την ποινή της οριστικής διαγραφής)⁹¹.

Η εμπλοκή του Υπουργείου δεν σταματά, όμως, στην άσκηση της πειθαρχικής δίωξης και την τιμωρία του παραπτώματος. Βάσει του άρθρου 205Α ν. 4957/2022, το οποίο προστέθηκε στον νόμο με το άρθρο 75 ν. 5224/2025, αυτή η αρχή της κεντρικής διοίκησης διατηρεί ηλεκτρονική εφαρμογή για την παρακολούθηση της εξέλιξης όλων των πειθαρχικών προδικασιών (ΕΔΕ, προκαταρκτική εξέταση) και διαδικασιών (καθώς και των ποινικών υποθέσεων που συνδέονται με πειθαρχικές διαδικασίες των φοιτητών των ΑΕΙ). Τα πειθαρχικά όργανα του πανεπιστημίου επιφορτίζονται με την υποχρέωση διαρκούς ενημέρωσης αυτής της πλατφόρμας, ενώ ο Πρύτανης καταρτίζει *«ετήσια έκθεση απολογισμού των ενεργειών των πειθαρχικών οργάνων και των υποθέσεων των οποίων έχουν επιληφθεί ανά ακαδημαϊκό έτος»*. Τούτο αποκαλείται, στη σχετική εγκύκλιο που εξέδωσε το Υπουργείο, *«υποχρέωση λογοδοσίας»*⁹². Εν προκειμένω, έχουμε, όντως, να κάνουμε με μία μορφή (εντατικής) εποπτείας. Αν, ωστόσο, η ρύθμιση του άρθρου 205Α ν. 4957/2022 ιδωθεί συνδυαστικά με τις διατάξεις που σχολιάστηκαν παραπάνω (ως αναμένεται να εφαρμοστούν, δηλαδή), τότε είναι σαφές ότι η αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης υποχωρεί αποφασιστικά: πέραν του επιτρεπτού ορίου που διαγράφει το άρθρο 16 Συντάγματος αλλά και η νομολογία του ΣτΕ.

⁸⁷ Βλ. την ισχύουσα εκδοχή του άρθρου 199.1.στ' ν. 4957/2022.

⁸⁸ Βλ., ανωτέρω, υπό 1.2.

⁸⁹ Κατά το άρθρο 199.5 ν. 4957/2022, το οποίο τροποποιήθηκε με το άρθρο 73 ν. 5224/2025, προκειμένου να αποσαφηνιστεί ότι η μη δίωξη των πειθαρχικών παραπτώματων συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα για τα πειθαρχικά όργανα.

⁹⁰ Ο.π.

⁹¹ Πρόκειται για τα παραπτώματα των περιπτώσεων γ', δ', ε' και θ' του άρθρου 197.2 ν. 4957/2022. Εξ αυτών, τα παραπτώματα των περιπτώσεων γ', δ' και θ' επισύρουν την ποινή της οριστικής διαγραφής.

⁹² Βλ. το υπ' αριθμ. πρωτ. 128665/Ζ1/13.10.2025 έγγραφο.

4. Επιλογικά

Εξυπακούεται ότι ο ν. 4957/2022 γεννά αρκετά ακόμη ερωτήματα αναφορικά με το πειθαρχικό δίκαιο των φοιτητών (και όχι μόνο⁹³). Για παράδειγμα, σύγχυση μπορεί να προκληθεί από τον τρόπο κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ των πειθαρχικών οργάνων: Εξ όσων φαίνεται, το μοναδικό συλλογικό πειθαρχικό όργανο (το Πειθαρχικό Συμβούλιο) δεν είναι αποκλειστικά αρμόδιο για την επιβολή των βαρύτερων ποινών (που μπορεί να επιβληθούν από οποιονδήποτε). Η συμμετοχή, περαιτέρω, των φοιτητών (για την ακρίβεια: του ενός εκπροσώπου των φοιτητών) σε αυτό προϋποθέτει την τήρηση μίας περίπλοκης γραφειοκρατικής διαδικασίας, που είναι αμφίβολο αν μπορεί, ρεαλιστικά, να καταλήξει σε κάποιο αποτέλεσμα⁹⁴. Ακόμη, όμως, και αν τούτο δεν επιτευχθεί, το όργανο συγκροτείται χωρίς το συγκεκριμένο μέλος⁹⁵, η παρουσία του οποίου θα αποτελούσε μία κάποια εγγύηση για τον διωκόμενο. Δεν είναι, λοιπόν, λίγες, ούτε ασήμαντες, οι ρυθμίσεις του (νέου) πειθαρχικού δικαίου των φοιτητών που δοκιμάζουν την αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης. Πέραν της δικαστικής εξουσίας, που θα έρθει σε επαφή με τους κρίσιμους κανόνες μόνον αφότου «έχει γίνει το κακό», έλεγχο συνταγματικότητας, κατά την εφαρμογή του νόμου, μπορούν να ασκήσουν, κατά την πειστικότερη και, μάλλον, κρατούσα άποψη, (και) τα όργανα του ΑΕΙ (στα οποία απονέμεται πειθαρχική εξουσία)⁹⁶.

Η υπαγωγή των ΑΕΙ σε ασφυκτικό κρατικό έλεγχο και η συνακόλουθη υποβάθμιση της πλήρους αυτοδιοίκησής τους εντάσσεται σε μία υπαρκτή τάση της πανεπιστημιακής πολιτικής (ή καλύτερα: της πολιτικής για την ανώτατη εκπαίδευση) που ξεπερνάει τα ελληνικά σύνορα. Η διεθνής βιβλιογραφία αποκαλεί αυτήν την πρακτική, που ακολουθείται σε διάφορα κράτη του κόσμου και συνυπάρχει αρμονικά με τη λειτουργική και οργανική ιδιωτικοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης, «σοβιετοποίηση του πανεπιστημίου»⁹⁷. Ασχέτως αν ο όρος είναι ιδεολογικά φορτισμένος ή επιτυχημένος⁹⁸, περιγράφει μία πραγματική κατάσταση, η οποία τεκμηριώνεται στο παράδειγμα του πειθαρχικού δικαίου των φοιτητών.

Εν τέλει, ένα κορυφαίο πρόβλημα του συγκεκριμένου ρυθμιστικού πλαισίου είναι η ριζική μεταβολή της ratio του πειθαρχικού δικαίου⁹⁹. Δεν θα ήταν υπερβολικό ή αχρείαστα λυρικό να σχολιάσει κανείς ότι η λογική που κυβερνά, πια, τον συγκεκριμένα κλάδο δικαίου είναι όχι η πειθαρχία αλλά ο φόβος.

---

⁹³ Μέχρι στιγμής, πάντως, το ΣτΕ έχει κρίνει ότι οι διατάξεις του ν. 4777/2021 για την πανεπιστημιακή αστυνομία είναι σύμφωνες με το Σύνταγμα (ΟλΣτΕ 2046-2047/2022), ενώ ως συνταγματικές κρίθηκαν διάφορες ρυθμίσεις του ν. 4957/2022 σχετικά με τον τρόπο συγκρότησης του Συμβουλίου Διοίκησης (ΟλΣτΕ 653/2024).

⁹⁴ Βλ. την ισχύουσα διατύπωση του άρθρου 200.4 ν. 4597/2022.

⁹⁵ Ο.π.

⁹⁶ Βλ., σχετικά, Τσιγαρίδα Β., Διοικητικός έλεγχος συνταγματικότητας των νόμων. Σχόλιο με αφορμή τις αποφάσεις ΣτΕ 293/2024 και ΣτΕ 662/2024, στο www.nomarchia.gr (πρόσβαση: 22.03.2026).

⁹⁷ Βλ., σχετικά, Αγγελόπουλο Γ., «Η «σοβιετοποίηση» του ελληνικού πανεπιστημίου», στο www.tvxs.gr (πρόσβαση: 22.03.2026).

⁹⁸ Δεδομένης της στενής σχέσης των σοβιέτ, στην αρχική τους εκδοχή, κατά την πρόωπη φάση της ρωσικής επανάστασης, με τη δημοκρατία. Βλ., σχετικά, Κουρουνδή Χ., *Μεγάλες αφηγήσεις και σταθμοί της αντιπροσώπευσης*, 2024, σ. 113 επ.

⁹⁹ Τούτο δεν αφορά μόνον τους φοιτητές αλλά και άλλα πρόσωπα που τελούν σε ειδική νομική σχέση με το κράτος ή ΝΠΔΔ, όπως οι δημόσιοι υπάλληλοι.